

Написане лишається

УДК 821.161.2-6

ЕПІСТОЛЯРНИЙ ДІАЛОГ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА З РОЗАЛІЄЮ ЛІФШИЦЬ (1911–1918)*

РІК 1916-ий

№ 24 (116)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

14-IV-[19]16

Сьогодні не послав тобі листа, бо не встиг до почти написати: ми встали о 6-ій і о 7-ій уже виїхали в с. Гбцулове купувати килима. Там сьогодні був базар. Ніякого килима не купили, а тільки дурно проїздилися, зробивши 36 верст (туди й назад), та ще померзли добре. Холод тут стоїть вже третій чи четвертий день. Взагалі останні два тижні, себто весь апріль, погода погана, рідко коли з'являється сонце. І це наганяє на мене великий сум: коли *тут* так холодно, то що ж то діється в Москві. Як же його переїжджати на дачу? Ми ж там будемо мерзнути. Ти не боїшся? Я написав тобі позавчора (чи вчора, забув уже), щоб ти телеграфувала мені, чи виїжджати мені 22-го, як я пропоную. Ти за мене не бійся, що мені буде холодно, але взагалі треба подумати, як там бути, треба дров купити. А де і як? Це ж треба поїхати в Царицино¹ зарані і там роздивитись. От шкода, що не можна лишити Алісу! Просто хоч бери та лишай її через це. Але не можна ні в якому разі! Краще померзнути і перетерпіти різні незручності, ніж узяти собі такий клопіт. Дитинко! Словом, рішаємо так: я виїжджаю 22-го і буду в Москві 24-го ранком. Телеграми посилати не буду, а ти просто 24-го стрічай той поїзд, що виходить з Києва в 11 з чимсь дня. Пришлю телеграму (на Люб[ов] М[ихайлівну]), коли трапиться щось несподіване. Коли мене не буде чомусь 24-го, ти не лякайся і нічого особливого не думай, – можу спізнитись на якийсь поїзд, не найти білета і т. д. Тепер же це все дуже нормально. Куди мені потім діватись, – на дачу, чи перебути в Москві, – це складаю цілком на твою постанову! Бачитимеш, що переїжджати можна, переїдеш. Рішиш, що неможливо, так і буде, а я все одно виїду 22-го, бо довше ніяк і ні за що не зможу без тебе бути. І так мені уже здається просто неможливим і чудним, що я одважився не бачити тебе цілий місяць.

Добре так, моя Нунка?

Я радий, що ти знайшла собі товаришку по заняттям. От тільки погано, що з іспитами затягається. Діто, я тільки *вчора* одержав твого листа про справи, писаного 4-го! Коректи я все ж таки не маю. Не знаю також, чи вийшла "Земля". От свинство він робить цей Ребрик, хай йому біс! Сезон же минає.

Сумно тут тепер, дитинко. Сидимо третій день у хаті, як восени. Сон у мене трохи краще, але з примхами. Учора раптом ні з того ні з сього не міг довго-довго заснути**. А проте почуваю себе добре. Заріс бородою, бо не голюсь, але перед від'їздом причепурюсь, хай їй всячина, бороді.

* Закінчення. Див.: СіЧ. – 2007. – №№9–10; 2008. – №№1, 3, 6–8; 2009. – №№2, 4, 6, 12; 2010. – №№1–3.

** Над цими словами дрібними літерами написано: Цілую Дьону, знаєш як? Пам'ятаєш?

¹ Царицино – велике дачне селище міського типу під Москвою. Після революції перейменоване на Леніно і включене в зону Москви.

Зараз на вечерю покличуть. Надворі сіро, тоскно, хоч сад майже весь уже зелений. Шкода, що так мало сонечка досталось. Ганяюсь за ним, а воно, як на злість, от уже кілька літ якесь таке кисле, що аж досада бере.

Ну, зате, я маю інше сонечко, яке гріє й світить мені завсігди, не ховаючись ніколи за хмари, завжди тепле, гаряче, ніжне. Аби воно було в мене. Правда, ти моє гаряче, ніжне?

Але листом ти мені вже не відповіси. Відповіси якимось інакше, як приїду, як лишимось самі, як... Правда? Аж не віриться, що це буде. Ніяких планів у голові, ніяких виразних проектів, намірів, все це виникне після того, як втишу душу тобою. Ой, Дітко моя, ти розумієш, я бачу, що я почуваю, бо сама те саме маєш. І добре це. Страшно добре.

Чи ти ж була вдруге у Видр[іна]? Чи зробила все, що могла? Гляди мені, а то... кара буде велика!

Ну, хай буде так, як має бути, аби бути з тобою! Це єдине, чим я тепер живу, все одсунулось, затяглося цим бажанням. Ти!

[Дописано знизу першої сторінки]:

Бідна Н[адя], але все ж таки й сама багато винна за своє лихо. Ну, а від його чого ж більше можна було сподіватись?

Тебе вітають дуже Є[вген] Х[арлампійович] і Ю[лія] М[иколаївна]. Є[вгенові] Х[арлампійовичу] вже краще, ходить потрошки, дещо їсть, співає.

[Дописано зверху першої сторінки]:

Знов бачив тебе у сні, але, на жаль, так туманно, що аж сумно. Наче мрія недосяжна, пропливаєш і зникаєш, лишивши тугу за тобою.

[Дописано зверху і з лівого боку другої сторінки]:

А як з піаніно? Буде? Наймеш чи Раїн рояль перевезеш? Все одно, аби щось було. Зразу буде чи потім? Малюна вітає Дьону! Знаєш, хто такий Малюна?

Голубок ти мій, безумно бажана моя!

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 59.

№25 (117)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

12-XII-[19]16

Дитинча моє хороше! Зтомлений я сьогодні і напишу тобі мало. Вчора читали "Мохноное"². Переробка вподобалась і приступають до готування. Були всі потомлені (репетиції "Касатки"³), почали читання тільки о 10-ій і засиділись до 1-ої. Я пізно прийшов, ще пізніше заснув і сьогодні хожу, як та мокра миша, яку Дуня сьогодні піймала і топила в ватері. А ввечері їду на прем'єру сеї ж таки "Касатки" (втелючили мені білета). Балакав по телеф[ону] з Южиним⁴. Він каже, що листа мого не одержав. Сказав, що питання з "Ч[орною] П[антерою]" виясниться рішуче тільки в апрілі, а до того часу він нічого певного не може сказати. Про успіх в Києві її знав. Йому треба взяти такі п'єси, в яких були б заняті всі видатні артистки без кривди другим. Ціла діпломатія. На весну виясниться склад репертуару. Сподівається, що йому вдасться поставити. Головне ж – треба, щоб Жихарева⁵ охоче взялась, а вона, мабуть, не дуже за цю роль. Він казав, що вона вибрала "Гедду Габлер"⁶, а він на її місці взяв би "Ч[орну] П[антеру]". Обіцяв у фебруалі зробити в себе маленьку конференцію з Жих[аревою] і Садовським для в'яснення, чи вони візьмуться за ці ролі і чим треба для них поступитися.

З Рост[ова] на Д[ону] прийшла згода, і послано туди екземпляр.

От це всі мої новини. А як ви доїхали? Добре? Уявляю собі тебе в селі. Тепер ви сидите десь за столом і збираєтесь вечеряти. Гляди ж мені, поправляйся і поправляйся

² П'єса В. Винниченка "Мохноное" була поставлена в Московському Драматичному театрі 27 січня 1917 р.

³ "Касатка" – п'єса О. М. Толстого. Перша постановка відбулася в Московському Драматичному театрі 12 грудня 1916 р.

⁴ Южин (псевдонім; справж. прізвище – Сумбатов) Олександр Іванович (1857–1927) – російський актор, драматург, театральний діяч. Із 1882 р. до кінця життя працював у Малому театрі: з 1909 по 1917 р. був керівником трупи.

⁵ Жихарева Єлизавета Тимофіївна (1875–1967) – російська актриса, у 1915–1917 рр. працювала в Малому театрі.

⁶ "Гедда Габлер" – п'єса Г. Ібсена. У 1916 р. була поставлена в Москві в Малому театрі, роль Гедди виконувала Є. Жихарева.

Ір. Ол.⁷ Вітай її дуже. Ну, годі. Вже втомився писати. В квартирі тихо і холодно, сумно і самотно. Нунко моя, мила моя дитинчутка, хай тобі буде добре.

Цілую коліна твої дорогі.

[На 1-й сторінці на полях і між рядками дописано]:

З поїзду поїхав обідати до Люб[ові] Мих[айлівни].

Було зібрання з особуповномоч[еним] Ю[го]-З[ападного] фронту і Жакові зробили кар'єру – лишається у М[оскві] представником Ю[го]-З[ападного] комітету. Матиме рублів 300 на місяць і трохи вільного часу. Добре, правда? Він – щасливо сміється у телефон і дякує.

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр.9. – Арк. 28–28зв.

№26 (118)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

13-XII-[19]16

Мій дорогий Дін! І сьогодні знов невиспаний. От біда. Ну, сей вечір уже сижу дома і рано ляжу спати. Вчора вернувся з “Касатки” і довго не міг заснути. Успіх великий мала п'єса. Почасти заслуговує: легка, весела, ніяких ні думок, ні важких вражінь не дає. Грали пречудесно, постановка гарна, артистична. Все разом зробило такий успіх, якого я давно не бачив. Мені особисто п'єса не дала багато. Це гарненька цяцька з целулоїду, на вигляд ніби масивна, а як зважиш на руці, – ніякої ваги не має. Така моя думка, цілком об'єктивна.

Цілісенський день сидів над читанням рукописів до “Пр[оменя]”⁸. Нема нічого видатного, зупиняючого увагу більше, ніж до інших. Сумно.

Вчора посварився з Надью. Власне, вона мене ні з того ні з сього образила. В одному з антрактів вона здибала мене, ми посиділи разом і умовились, що будемо йти разом додому і що хто раніше вийде, той чекатиме в вестибюлі. Я переждав усю публіку, їх нема. Нічого не розуміючи, пішов собі додому. Коли бачу, на Садовій біля остановки трамваю стоїть Надя з Євг. Алекс⁹. Я підійшов і спитав, що ж це значить, що вони мене не подождали і примусили бозна навіщо простояти там. Вони почали дивно сміятись, а Надя з якоюсь нахабною посмішкою сказала: “А ви звикли, щоб усє вас ждали?” – От, мовляв, постій же й ти тепер. Я стиснув плечима, сказав: “Хм! Странно” і нічого більше не додавши пішов собі од них. Надя щось кричала мені навздогін, але я не озирнувся. Сьогодні вона не дзвонила, хоча присилала Дуняшу за твоєю сукнею, щоб зняти фасон. Мені здається, що це вже вплив Євг. Ал. Досі Надя принаймні не була брутальною. Коли до всіх її якостей ще ця мила риса, то красно дякую. Я більше не хочу мати щось спільне з нею. Ну, та хай їй біс.

У нас знов холодно. Тихо і так само сумно. Я рішуче нічого не мав би проти того, щоб раптом задирчав дзвінок і прибігла звідки-небудь Нунка. І зразу стало б повно в хаті, затишно і навіть, здається, тепло. Ой, дитинчя, не засижуйся. Цілую твої милі лапи і коліна. Спи собі там тихо і спокійно, моя ясна. Вітай І. [р. Ал.]¹⁰ з дипломом.

ІР НЕБУВ. – Ф.293. – № 61.

№27 (119)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

16-XII-[19]16.

Нунко, що ж це значить, що від тебе ані словечка досі немає? Оттак захопилась сільською ідилією? Тільки з картки Ір. Ал. вчора дізнався, що ви доїхали добре. Я не писав тобі ні позавчора ні вчора, бо був у дуже поганому стані, і така тупість була,

⁷ *Ір. Ол.* – Очевидно, Ірина Олександрівна (або Олексіївна) – приятелька Розалії Яківни, з якою вона відпочивала в селі. Жодних відомостей про неї знайти не вдалося.

⁸ “Промінь” – тижневик літератури, мистецтва і громадського життя, виходив у Москві в кінці 1916 – на початку 1917 р. за редакції В.Винниченка; закритий російською владою.

⁹ Євг. Алекс. – особу не встановлено.

¹⁰ І. [р. Ал.] – розшифрувати ініціали.

що не міг порушити думкою. Навмисне лазив учора цілий день по людях, щоб не сидіти дома й не впадати ще в гірший стан. А позавчора по вулицях проходив весь вечір. Сьогодні вже краще. Мабуть, перелом був і та фаза в спочинку, коли нерви опадають цілком. Беруся до роботи вже. А також до мрій про твій приїзд. Я мрію про те, як ми в перший же день твого прибуття поїдемо в Брюсовський пер[еулок], як там буде тепло, затишно, чудесно. Правда? Тільки боюсь, що Малюна й Дьона не витримають до того. Але ти повинна піддержати цей намір. Не затримуйся, дитинча, виїжджай 21-го. Чуєш? Шкода мені одривати тебе від спочинку, але ж мені так самотно й сумно без тебе. Правда, коли ти й тут, то я не часто буваю з тобою *дома*, але все ж таки хоч уранці та ввечері можна бачити тебе. Ну, та тепер ти вже більше будеш *родинною*, правда? Жінка ж найбільше надає родинності й затишку квартирі.

Новин ніяких немає. З лазарету ніхто не дзвонив. З Фані Мойсеївною¹¹ не балакав. Грійся добре, бо в нас Тимофій¹² піддержує полярну температуру. А на лижах навчилися ходити?

Чи я писав тобі, що Жака зроблено представником Київського Комітету Ю[го]-З[ападного] Фронту? А як же, тепер він кумкує. Матиме увільнення від війська і карб[ованців] 300 на місяць. Це непогано для його.

Лямпа-“дочка” горить за спиною в мене, смердить і коптить. Що хвилини озираюсь на неї. Ну, до вечора. Зараз дам Дуні¹³ цього листа, щоб укинула. Цілую обережно-обережно маленьку Дьону і пригортаюся до тебе, моя єдина. Хай тобі там буде добре-добре! Твій.

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 63.

№ 28 (120)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

16-XII-[19]16

Коха моя! Сьогодні одержав твого листа. Після того, як одіслав свого. Спасибі тобі, що спочиваєш і не почуваш себе погано. Щоб ти приїхала рожевотою! Чуєш мені?! От тож то!

У нас усе спокійно, тихо, ніяких змін. Миші, правда, почали вже бігати вдень по кабінету, коли я лежу на канапі. А більш нічого. Дуня миє, стирає, наводить чистоту, старається. Я сижу в себе і то стукаю на машинці, то читаю, то думаю про деякі цікаві речі, які, мабуть, і тобі часом приходять на думку. (І тоді Дьона починає трошки плакати. Правда?). Ой, моє дитинча, я вже страшенно хочу, щоб швидче приходило 22–XII. Ти ж мені телеграфуватимеш, коли саме будеш у М[оскві]? Гляди! Виїжджай 21-го, бо я боюсь, що приїдеш разом з Бот[кіним]. Це буде така досада, образа і горе, що я заплачу.

Зараз іду на зібрання “Променя” і “пайщиків”. Мабуть, знов буде Ник[олай] Мих[айлович]¹⁴ вимагати чого-неб[удь], що й сам не розбере, чого. А ще треба Василеві¹⁵ черкнути хоч пару слів. Нехай пришле нам ковбаси. Правда? А грошей не пошлю, нехай не думає, що в нас якийсь грошопровод очинився. Цілую твою рожеву смужку, що як квіточка виходить з кущика. Моя ти бажана!

Ти! Ти!

ІР НБУВ. – Ф. 293. – № 62.

¹¹ Фані Мойсеївна – особу не встановлено.

¹² Тимофій – мабуть, двірник.

¹³ Дуня – мабуть, хатня робітниця Винниченків.

¹⁴ Особу встановити не вдалося.

¹⁵ Ідеться про Павленка Василя – зведеного брата В. Винниченка по матері від першого шлюбу.

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

3-I-[19]17

Голуба моя дорога. Добре, що ви пішли собі додому: ми рушили з Москви тільки о 2-ій ночі. Приїхали в Петерб[ург] о 4-ій дня. Я спав не важно, а Л[юбов] М[ихайлівна]¹⁶ десь там теж поганенько. Нічого цікавого в дорозі не трапилось, були потомлені та якось мені не до того було. Говорили більше про Ал[] Ів[]¹⁷. Ну, та про це як приїду. Дзвонив Рощиній¹⁸. П'єса¹⁹ їй подобалась, каже, але в цьому сезоні не може вже піти, бо масу п'єс набрали. “Пьесная чехарда”, каже, тепер в Алекс[андрін]ці. Вона хвора і просить мене побачитись тільки 8-го. Отже виїхати, мабуть, зможу числа 8-9-го. Бо, може, доведеться після розмови з нею давати п'єсу Незлобину. Л[юбов] М[ихайлівна] поїхала в Пав[...]²⁰, і ми, мабуть, не пбачимось. Коли М-тусь до 8-го, то, може, разом вернемось. Це було б добре, бо без неї я навряд чи добуду білета. Щось страшно скрізь, а на Петерб[урзькому] вокзалі особливо. Я не знаю, як виберусь. Боюсь, що через білета сидітиму тут.

От біда. Хіба що Мих[айло] Мих[айлович] Горлов²¹ щось pomoже. Я прохав Л[юбов] М[ихайлівну], щоб вона мені через посла добула, та не знаю чи вдасться. Пишу нашвидку: зараз іду до “старих” в справі школи. Пригортаюсь до тебе, моя дитинка.

Банщик!²²

ІР НБУВ. – Ф. № 293. – № 70.

№2 (122)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

24/III[1917]

Коли вхожу до нас, перше на що дивлюся – це на вішалку. Завжди у мене крихотна надія, що мій малий, мій єдиний дома! Але цього бути не може і через те тихенько торкаюся до його пальта. Хай буде йому гарно! Хай весело всміхається життя. Шкода мені, що не з тобою я перші часи твої на Україні²³. От вже й наше свято швидко, пройшов рік з того часу як... Але про це не хочу!

В кімнатах у нас порожньо і якось чуже. Сумно стоять дорогі речі твої, а на ліжку я навіть не можу дивитись.

Де ти, дитина моя ясна? Може вже й з Київa поїхав, а я й не знаю.

Всі товариши питають відомостей; завтра пошлю тобі телегр[аму] з запитанням про конфер[енцію]²⁴. На неї може буде післязавтра відповідь.

Мені здається, що вже тижнів три пройшло, як ти поїхав. Як ще довго лишатимусь тут, без тебе? Ти мій!! Ти розумієш, ясно розумієш, що я кажу тобі.

¹⁶ Очевидно, Любов Михайлівна Моргуліс.

¹⁷ Ал. Ів. – розшифрувати ініціали і встановити особу не вдалося.

¹⁸ Рощина – Роцин-Інсарова Катерина Миколаївна (Пашенная) (1883 – 1969) – видатна російська актриса, із 1913 р. працювала в Александрінському драматичному театрі в Петербурзі, де із січня 1916 р. за її участю ставилася п'єса В. Винниченка “Брехня” (“Ложь”).

¹⁹ Можливо, ідеться про п'єсу В. Винниченка “Мохноное”, яка була поставлена в Московському драматичному театрі 27 січня 1917 р.

²⁰ Далі слово написане нерозбірливо.

²¹ Слово написане нерозбірливо, ніби так.

²² Це слово написане ліворуч основного тексту третьої сторінки листа, не дуже розбірливо.

²³ 20 березня (2 квітня) 1917 р. В. Винниченко виїхав із Москви в Україну, до Києва.

²⁴ Ідеться про конференцію Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), що відбулася в Києві 4–5 (17–18) квітня 1917 р. під проводом В. Винниченка, який був обраний членом ЦК і став фактичним лідером партії.

Ні, краще думати про щось інше, бо робиться нестерпно.
Голубе мій! Тільки що одержала твою картку! Дякую, щастя моє, за ту радість, що ти дав мені, цілую ніжні руки, що дряпали її.
Коханий, може вже завтра буде від тебе лист?.. Не знати про тебе нічого цілий тиждень – це занадто.
Любий мій. Тяжко мені зараз робити, почуваю себе не підготовленою, розуміюся на всьому погано, аграрн[ого] пит[итання] зовсім не розумію, які давати директиви делегатові, не знаю. Якщо матимеш час – напиши мені докладного листа про те, що і як ти гадаєш поставити на конф[еренції].
Як мені боляче, що мала можливість балакати з тобою і не використовувала її як слід!
Та з тим вже нічого не зробиш. Хотілося б мені бути достойною тебе і я доб'юся цього!
А тепер до побачення, радість моя.
Цілую ясні очі, лапи милі і шию біля вушка.
Твоя-твоя.
ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 55–55зв.

№ 3 (123)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

27/III [1917]

Моя ясна, моя рідна дитина! Від тебе була картка. З неї бачу, як страшенно ти обтяжений зараз роботою! Моя радість ясна, хай тільки сили вистарчає у тебе. Не змучуйся дуже, бо коли приїду та побачу тебе змарнілим – розсержуся! Чуєш, мій коханий? Значить по Україні не поїдеш. Це добре, але зле, що не маєш річей. Попрохаю кого-небудь одвезти тобі твій чемодан. Може візьмуться. Тобі приходиться всю орган[ізацію] відроджувати. Як же так могло статись, що нікого не знайшлося для цього до тебе? Завтра, може, пошлють на часопис гроши, а я вже посилаю допис написаний Катериною²⁵. Вона дуже багато працює зараз в партії. Сьогодні з нею перевіряли “Комуніст[ичний] Маніфест”. По моєму, не погано перекладено, але Плехановськ[ий] переклад нахожу досить важким. Ой! Я не знаю, що мені робити. Я ж скоро, мабуть, поїду до тебе. Правда, мій ясний? Бідна Кроха моя, тобі приходиться зараз і квартиру шукати²⁶ ще до всіх своїх справ і про мене думати. Це занадто!

Як би допомогти тобі, мій єдиний? За мене не думай, і коли часу нема – не пиши. Я ж знаю, що не дивлячись на брак часу, мені знайдеться маленьке місце у тебе в голівці, а більш мені нічого не треба. Я почуваю себе добре, тільки трохи нервово. Це, мабуть, усі зараз так, бо інакше неможливо. Робота іде. Прочитаєш допис і побачиш. На останньому мітенгові було біля тисячі москалів, та робітників, та інтеллігентів. А у [Е]С-[Е]Рів на їхньому першому, що відбувся за день до нашого останнього, було тільки 200. Це, звичайно, через те, що погано повідомляли, але й не тільки через це.

Да, Кроха! У лазареті були вибори представників в управу: 1 лікаря, 1 сестру, 1 от адміністрації та двух від санітаров та нянюк. Вибирали тайним голос[уванням] усіх кандидатів. Няньки нічого не знали, думали, що голосуватимуть голосно і умовились вибрати мене, але коли сказали їм, що треба письменно, та дали папірці – вони полякалися і написали Новос.²⁷ та смотрителя. Уявляєш собі, яка це річ? Я почала агітувати, щоб ці вибори не визнавали. Няньки погодилися, але Малінін, коли довідався, що вибори опротестовані – прийшов і почав переконувати. Говорив про

²⁵ Мова про Катерину Голіцинську – революційну діячку, члена УСДРП, близьку подругу Винниченка ще з його студентських років і спільної роботи в соціал-демократичних гуртках у Києві.

²⁶ Після приїзду до Києва В. Винниченко жив у помешканні Є. Чикаленка на вул. Маріїнсько-Благовіщенській, 56 (будинок не зберігся), а згодом – на вулиці Пушкінській, 23, кв. 14.

²⁷ Новос. – Розшифрувати прізвище і встановити особу не вдалося.

довір'я до всіх їх, про спільні інтереси і т[аке] інше. Бачу я, що няньки мовчать і що все може провалитись, і виступаю. Він як розлютиться, як почне лаятись! Просто сміх на його. Чому це, каже, ви за нянюк говорите, хто вам дав право? А я кажу, що сама взяла собі його. Він каже, чому, як ви вибрані кандидаткой від лікарів, ви виступаєте од нянь. Я кажу, що з лікарями нічого спільного не маю, а почуваю до себе близькими тільки нянь та санітарів і через те приєднуюся до їх.

Він як пес був лютий. Після такої балачки няньки нікого, крім мене, не схотіли вибирати, але я мусила зняти сама свою кандидатуру, бо виходило негарно, ніби я все це підстроїла, щоб мене вибрали неодмінно. Тоді няньки одмовилися взагалі вибирати лікаря, а я користуюсь надзвичайною та тільки незаслуженою симпатією. Хочу неодмінно організувати нянь до від'їзду і зв'язати їх з іншими лазор[етними] служачими.

Це просто писати, але воно було все дуже цікаве.

Ти пишеш, щоб я працювала. Я дещо роблю. Але часу від зборів лишається дуже мало. Приходиться багато лазити пішки, бо трамв[аї] паганю ходять. В партії відносини налажуються.

Довженко²⁸ позбувся свого шовінізму, а Катерина своєї ортодокс[альності]. Тепер вона ставиться до його прихильно і навіть піддержує його кандидатуру щодо конференції. Тільки ортодоксальні "пісталети" дуже незадоволені ним. Найменше робить Сашко²⁹. Коли його питаю, коли він нарешті їде – він каже "коли виженете". І це правда, сам він, здається, нічого не може зробити, навіть галушки їсти не хоче на Україні!

У Сіми з Гашею³⁰ не була і не звоню їм. Нема чого мені з ними робити. Рая³¹ приходила один раз обідать. От і все!

Зараз спати, бо завтра вставать рано, потім йти в лазарет, потім біганина. І завтра моє і твоє свято. Будемо святкувати, як справжні люди, да, дитина моя ясна? Да, радість моя, коханий мій, ніжно цілую твої руки бідні, стомлені оченята, хай тобі буде спокійно, легко, радісно. Коли покличеш – приїду зараз же, але без цього не поїду. Буду ждати серйозних відомостей. До побачення, дитинча ти моє. Як же ти без річей! Голубка. Це я винна, прости мене!

Прощай. Цілую з білью і ніжністю, з тугою і радістю. Спасибі тобі за те, що ти живеш і я. Люблю тебе без краю...

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 46–49зв.

№ 4 (124)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

ВЕЛИКДЕНЬ

2/IV[1917]

Сьогодні свято. Вранці принесла мені Ірина червоне яєчко, з червоними ж квітками. Цілий день просиділа я в хаті і спочивала. Зараз вечір. Тихо в кімнаті, десь гудуть паровози, трамваїв не чути. Годинник тікає. Десь там ти сидиш і хвилюючись балакаєш про завтрашний день. Тепер ти вже знаєш, що я не встигну. Це й добре для тебе, бо не так розбиває твою увагу. Ох, коли б же конференція наша вдалася! Коли б все вийшло добре!!

Дай тобі боже сили, моє щастє. Коли ти одержиш цього листа, я вже, мабуть, буду їхати до тебе, але хто знає, може й ні. Отже, як ні – пам'ятай, що я найнещасна людина. Я говорю тобі звичайними словами, але ти за ними повинен почути мою тугу і біль і благання, щоб цього не було.

²⁸ Довженко Василь Данилович (1876–?) – політичний і громадський діяч, за фахом інженер. До 1917 р. – член української громади в Москві. Належав до соціал-демократичної Спілки, згодом член УСДРП. У 1917 р. – член Української Центральної Ради, Малої ради і Всеукраїнської ради робітничих депутатів.

²⁹ Сашко – особу не встановлено.

³⁰ У Сіми з Гашею... Ідеться про брата Розалії Яківни та його дружину.

³¹ Рая – сестра Розалії Яківни.

Ні, я поїду вже. Повинна ж я як-небудь покінчити з усім цим? Отже, жди на мене 7-го. Завтра поїду на вокзал шукати білета. Особливо мене лякає багаж. Як я повезу його? Ну, та як-небудь же возять люди? Сьогодні узнала, що Катерина теж поїде з М[оскви]. Її чоловіка переводять у Петр[оград] і вона з ним їде. Але не зараз. Теж буде ліквідувати квартиру.

Да, я бачила її чоловіка. Він на мене зробив неприємне вражіння. Якийсь дегенеративний тип і з холодним, егоїстичним виразом очей. Бідна Московська організація. Вона лишається без людей, майже.

Сьогодні до тебе вже приїхали делегати. Де ж вони житимуть? Де ти живеш? Чи лишив ти за нами ті дві кімнати, за які писав? Як же там живеш без білизни, Крохамій? Я не могла прохати товаришив, щоб взяли для тебе білизну, бо вони самі їхали навіть без білетів...

Ну, та ти ж міг купити? Господи, я якось зовсім про тебе нічого не знаю. Я хочу хоч що-небудь з реальних подробиць мати. Ти одійшов од мене, не пишеш, не маєш часу. Я бачу, як ти рвешся на часті, як не встигаєш ні їсти, ні спати, і мені соромно, що кинула тебе самого і лишилася собі спокійно відпочивати. Єдине, що втішає мене, що скоро й я зможу віддати свої сили роботі поруч з тобою. Хай тобі буде добре, любов моя! Твоя Р[оза].

ЦДАВО України. Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 53–54зв.

№ 5 (125)

Р. ЛІФШИЦЬ – В. ВИННИЧЕНКОВІ

[Квітень 1917]³²

Не знаю, про що починати тобі, дитинча ти моє? Я така вимучена, що просто не знаю, як дотягну до від'їзду. Нерви страшенно розгулялися, сукні зробились такі широкі, що скоро прийдеться перероблять. А мені б так хотілось приїхати непоганою! Що я не роблю – нічого не помагає, спати не можу як слід. Знаю, коли тільки приїду до мого дому – зможу і спати, і думати, і жити, а поки ще я тут одірвана та сама – нічого цього не можу. Мені так болить у грудях, коли думаю за тебе, що вже стараюся не думати. Я боюся, що не здержу себе, крикну, кину усе і побіжу до тебе все одно як, хоч і пішки. От в такому стані я весь час і буду, мабуть, до самого від'їзду. А коли той від'їзд буде?

Я не можу давати публікацію, бо офіційно передавати не можна, а посвятити чужих людей в мій план незручно, бо тоді вони можуть обдурити, експлуатувати абощо. Отже, я передам квартиру брату Гаші, Соніному батькові. Він приїде з Орла завтра увечері. Як він не зможе взяти квартиру зараз же – його справа полагодить це, як знайде кращим (передати поки що своїм родичам). Я, в кожному разі, вимогатиму, щоб мені було одповідено категорично.

Якщо він одмовиться – зараз же передаю инчим Гашиним родичам, котрі хотять узяти, але бояться перебивати у перших кандидатів. Для мене ясно, що справа з квартирою рішена в бажаному смислі. Не знаю, які річі брать з собою? Хочу тільки літні, а на зиму все одно прийдеться комусь поїхати у М[оскву] та покінчити більш рішуче справу з меблями. Так ми з тобою умовлялися, так воно й буде.

От і з'їзд пройде без мене³³. Ніколи не маю зразу ж того, чого дуже хочу! Ні, брешу. Маю дуже багато, так багато, що голова крутиться від усього і якийсь суевірний страх напада.

Боюся за те, що щось зміниться, одійде від мене. Починаю турбуватись, коли не одержую звісток 1-2 дні. От ти вже кинув писати, ніби зрадив, що я їду, а може й не тому? Я не серйозно питаю це, прости мої слова, радість моя! Я з такою побожністю молюся тобі! Балакати про тебе – для мене свято. Велике свято, велика радість.

³² Лист датований за змістом.

³³ Ідеться про Український національний з'їзд, який відбувся 6–8 квітня 1917 р. На ньому В. Винниченка обрано членом Української Центральної Ради (УЦР) і заступником її голови – М. Грушевського.

День і ніч, кожна хвилина життя мого є молитва тобі. Все освічується тобою і через те робиться прекрасним, потрібним, бажаним. Без тебе я, як кімната без вікон...

Дякую тобі за кожну думку, за кожне слово, за все, що відчуваю до тебе!

До побачення, моя єдина дитинка!

Добра ніч.

Що ти робиш зараз? От, якби побачити! Я б хотіла приїхати несподівано, прийти в хату, схватись в кутку за канапою і просидіть там цілий вечір, виглядаючи. А ти б і не знав. Чи могла б я це зробити, як ти думаєш?

Цілую твою ночну сорочечку!

Твоя Р[оза]

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 50–52.

№6 (126)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

[18. 05. [19]17]³⁴

Середа

Ну, що ж тобі написати добренького, дитинча моє? Доброго мало. Не знають нас і не цікавляться знати³⁵. Вражіння таке, що тільки тоді звернуть увагу й задумаються, як ми матимемо добру силу і встригнемо що-небудь незвичайне, виїмкове, страшне. На їхні притуплені, зашарпані нерви, звиклі вже до всього, очевидно ділає щось дуже гостре. Особливо це з нервами керовників Виконавчого Комітету³⁶. Ми до їх ще не добились. Два дні вже лазимо в Таврійський палац, щоб піймати Чхеїдзе і ніяк не піймаємо. Постановили ми від делегації написати “докладну записку” про стан річей, викласти в ній все, що збирались сказати на словах, і хай їм чорт. Коли звернуть увагу, коли шарпне за нерви і схотять балакати, – підемо. А ні, то й так поїдемо. Але перед тим заявимо, щоб наслідки брали вже на себе.

З міністрами вже й не пробуємо балакати, їх так само не піймаєш. Дамо й їм “докладну записку”, а тоді будемо говорити. Були тільки всією делегацією у прем'єра кн[язя] Львова³⁷. Дали йому коротеньку декларацію з списом вимог. Умовились, що в п'ятницю він скаже нам, коли ми зможемо мати купну розмову з тою комісією кабінету, яку вони для цього виберуть з поміж себе. Побачимо, коли й як то буде. Судячи по тому, як реагував Львов на нашу декларацію (перечитавши її тут же вголос) як говорив, надій не дуже багато на мирне залагоження справи. Серце болить і ние весь час від думок, аж душно стає. А придумати такий вихід, який би без болю дав нам те, що має бути, нема, очевидно, можливости. Та й побоююсь за нашу силу. Чи зможемо ми, навіть пустившись на все, щось вибороти тепер? А як виборемо тільки їм право не давати нам нічого, переслідувати, спираючись на наше поводження. Чи можемо ми брати на себе рішення такого моменту?

Легко тим крикунам галасувати, погрожувати, хіба вони відповідатимуть перед самими собою?

³⁴ Лист надісланий із Петрограда, датований за поштовим штемпелем.

³⁵ 16 травня 1917 р. В. Винниченко прибув до Петрограда на чолі представницької делегації від УЦР як заступник її голови на переговори з Тимчасовим урядом і Петроградською радою робітничих депутатів із пропозицією, щоб ці органи заявили про своє прихильне ставлення до автономії України. Самої ж автономії українці готові були чекати до схвалення її Всеросійськими Установчими зборами. Однак у кінці травня делегація повернулася до Києва, не досягнувши бажаного результату. Це спонукало Центральну Раду активізувати роботу по підготовці Універсалу (основний автор В. Винниченко), де було проголошено автономію України.

³⁶ Ідеться про Виконавчий комітет Петроградської ради робітничих депутатів, обраний 27 лютого 1917 р. на чолі з меншовиком М. С. Чхеїдзе. Виконком розташовувався в Таврійському палаці й фактично ділив владу з Тимчасовим урядом (двовладдя).

³⁷ *Князь Львов Г. Є.* – міністр-голова і міністр внутрішніх справ Тимчасового уряду з 2(15) березня по 24 липня (6 серпня) 1917 р.

Зараз іду до Серг[ія] Олекс[андровича]³⁸ обмірковувати разом “докл[адну] записку”, яку завтра будемо вдвох писати. Втомлений дуже, бо не сплю, а все думаю. І про Київ думаю, про партію, про внутрішніх ворогів. І знов натикаюся на те саме: сил нема. Нема тих сил, яких вимагає несподівана ситуація, до яких історія не підготувала нас. Ми тільки першокласники, а треба удавати з себе восьмикласників. І від цього й боляче, і соромно, і бере лють на прокляту історію.

Ти, дитинко, не пиши мені, бо, може, ми через тиждень виїдемо. Я буду часом писати тобі. А тепер піду вже, – ждуть. Хай тобі добренько буде, моя ясна, хороша. Спочивай, не перетомлюйся, бережи себе, бо як і ти будеш втоплена і виснажена, то хто ж мене підтримить своєю бадьорістю й здоровим сміхом, словом і чуттям? Цілюю твої очі добрі, теплі.

Твій

ЦДАВО України. – Ф. 1823. – Оп. 2. – Спр. 4. – Арк. 3-4зв.

РІК 1918-ий

№ 7 (127)

В. ВИННИЧЕНКО – Р. ЛІФШИЦЬ

[10 липня 1918 р.]

Кохо, сталося якесь непорозуміння: по наказу “Особливого штабу Гетьмана” мене арештовано³⁹. За що, – не знаю і не сказано нічого на моє запитання. Везуть мене тепер у Київ і буде мене поміщено на В[еликій] Підвальній 14, 4-й або 5-й поверх.

Я гадаю, що Дуні⁴⁰ краще лишитись поки що тут, на дачі Біляшевських⁴¹ або Нарбутів⁴². А ти їдь у Київ і постарайся хоча б побачення добути.

Маю маленьку надію, що ми з тобою зустрінемось на Канівській пристані і ти разом зо мною поїдеш у Київ. А коли розминемся, то ти все ж таки не турбуйся, я певен, що це якесь прикре непорозуміння і що арештовувати мене нема ні в кого рішуче ніяких реальних підстав. Я думаю, що швидко мене буде увільнено і ми вернемось сюди. Коли ж справа з моїм визволенням через щось затягнеться, то Дуню з речами ти випишеш у Київ. Добре? Отож будь, голубко, спокійна і постарайся швидче добути побачення. Обнімаю тебе всім серцем. В. В.

ІР НБУ. – Ф. 293. – № 71.

*Підготовка текстів і примітки
Надії Миронець*

ВІД УПОРЯДНИКА

Цим закінчуємо публікацію листування Володимира Винниченка зі своєю коханою, а потім дружиною Розалією Ліфшиць за 1911–1918 роки. Це практично повний корпус тих їхніх листів, які зберігаються в архівах України (у Центральному державному

³⁸ *Єфремов Сергій Олександрович* (1876–1939) – політичний і громадський діяч, учений-літературознавець і публіцист. У 1917 р. – заступник голови УЦР, член Малої ради, входив до складу делегації УЦР на переговорах із Тимчасовим урядом про автономію України.

³⁹ Улітку 1918 р. В. Винниченко, будучи у відставці з посади голови уряду УНР, відпочивав разом із дружиною на дачі на Княжій Горі під Каневом, поряд із дачами Біляшівського та Нарбута. Там Винниченка було арештовано 10 липня, про що свідчить запис у його щоденнику за це число (*Винниченко В. Щоденник*. – Т. I. – С. 289).

⁴⁰ *Дуня* – очевидно, хатня робітниця Винниченків.

⁴¹ *Біляшівський Микола Федотович* (1867–1926) – відомий український учений-археолог і музеєзнавець, громадсько-політичний діяч. Після тривалих розкопок на Княжій Горі придбав там земельну ділянку, на якій збудував будинок для відпочинку, що популярно звався “дача Біляшівського”.

⁴² *Нарбут Юрій* (1886–1920) – видатний український художник-графік, ілюстратор багатьох творів художньої літератури, виконав низку гербів та державних паперів УНР: банкноти, поштові марки, печатки. У 1917 р. – професор графіки новоствореної Української Академії мистецтв, із грудня 1918 р. – її ректор.

архіві вищих органів влади й управління України та в Інституті рукопису Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського НАН України). Принагідно висловлюю щиро подяку керівникам цих установ Н. В. Маковській та Л. А. Дубровній за надані архівні матеріали.

На жаль, не маємо змоги опублікувати все листування В. Винниченка з Р. Ліфшиць, оскільки їхні листи еміграційного періоду, за свідченням С. Гальченка, зберігаються на депозиті УВАН у США в Колумбійському університеті, в Архіві Бахметьєва. На сьогоднішній день фонд В. Винниченка переданий на зберігання у Принстонський університет і практично не доступний українським дослідникам.

Мої спроби одержати з цього архіву копії інших документів не увінчалися успіхом, незважаючи на прохання Президента УВАН проф. А. Кіпи, на заходи для полагодження цієї справи, які вживала співробітниця УВАН Т. Скрипка, на мое майже піврічне листування з архівом УВАН та директором Бахметьєвського архіву Т. Чоботарів. Архів В. Винниченка не опрацьований, і знайти там що-небудь дуже важко. Працівники того архіву не виконують ніяких замовлень на пошук документів, для цього дослідникові з України треба їхати до Нью-Йорка і працювати там місяцями, бо по кілька коробок із документами привозять із Принстона до Нью-Йорка 1-2 рази на тиждень і всі їх треба переглянути, щоби знайти потрібне.

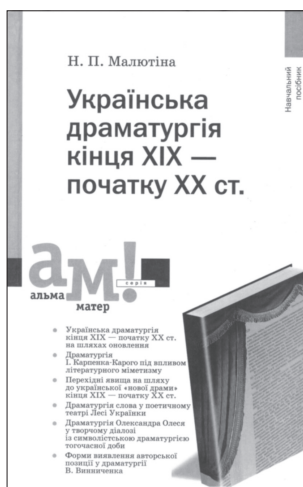
Давно вже настав час для того, щоб перевезти величезний і надзвичайно цінний архів В. Винниченка в Україну й цим виконати волю Розалії Яківни, яка, передаючи архів чоловіка в УВАН, заповідала, що передає його туди на тимчасове зберігання, а в Україну він має потрапити тоді, коли вона стане незалежною державою. Урядовим чиновникам незалежної України слід потурбуватися про те, аби цей заповіт був виконаний.

Надія Миронець
м. Київ

Отримано 29.07.2009 р.

Наші презентації

**Малютіна Н. П. Українська драматургія кінця XIX – початку XX ст.:
Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2010. – 256 с.**

У посібнику йдеться про художню зрілість української драматургії к. XIX – поч. XX ст. з усіма притаманними їй тенденціями модернізму в контексті загальнолітературних змін доби, зокрема руйнування цілісності драматичної дії та колізій, переваги риторичних стратегій над принципами розвитку дії, впровадження авторського, іноді іронічно-пародійного дискурсу, символізація художньої образності, поява візійної драми, авторський голос на всіх рівнях текстової структури, пріоритети мелодраматично-водевільної, фарсової основи п'єси.

Той бурхливий у розвитку української драматургії, театру, театральної критики час відкрив простір для реалізації таланту великого грона драматургів. Висвітлення особливостей їхньої творчості та загальних тенденцій розвитку порубіжної української драми і створює основу й тематичну структуру цієї книжки.

С. С.